

VERES JÓZSEF

Közreműködés tárgyú jogviszony – tagsági viszony

„A locatio conductio gyűjtőfogalmat jelent, amelynek keretében igen sokféle életviszony nyert jogi szabályozást”¹

(Molnár Imre)

Molnár professzor munkássága előtti főhajtás jó apropó arra, hogy az általa több mint két évtizede elemzett szerződési csoport (a locatio conductio rei, operis et operarum), valamint a személyi társulásként működő jogi személy (a szövetkezet) és tagja közötti közreműködési komplex kapcsolat hasonlóságából és ellentmondásából lehessen kiindulni. Teszem ezt akkor is, ha tudom: a római jogi bérleti jogviszonyszemlélet a jelzett jogviszony lényegének helyes megismerését ma már nem mozdítaná elő, sőt azt hátráltatná. Sommásan: „Éppen ezért a római jog szóban lévő szemléletét a modern jogok elejtették.”² A hasonlóság és ellentmondás azonban maradt.

Az idők folyamán a locatio conductio jogintézményei különböző jogterületek hatalma alá kerültek (munkajog, polgári jog), bár elméleti összefüggéseik és jogi rendezésük problémái ma is élnek. Pl. a „Munkajogi előadások” c. egyetemi jegyzetben a szerző szellemesen közelíti meg és mutatja be az emberi munkavégzés „jogi ruháinak” kollekciónak. „A kollekció, azaz a munkát végző helyzete a jogban alapvetően kétféle lehet: önálló vagy alárendelt, másképpen autonóm vagy heteronom, s a jogterületi besorolás alapja legalábbis döntő részben ez lesz: az autonómok viszonyai a polgári jogba, míg a heteronomoké nem oda tartoznak.” Más megközelítésben az emberi munka értékesülési viszonyainak (kollekciónak) összefüggésében foglalkozási és foglalkoztatási viszo-

---

¹ MOLNÁR IMRE: Fejezetek a klasszikus kori locatio conductio köréből. *Acta Jur. et Pol.* Tomus XXIX. Fasc. 2. (1982.) 1–96. p.

² VINCENTI GUSZTÁV: *A munka magánjogi szabályai.* Grill. Bp. 1942. 7.p.

nyokról beszél attól függően, hogy autonóm vagy heteronóm pozícióról van-e szó.³ A kép plasztikus és világos.

A téma szempontjából talán a differenciálással van némi problémám. A szerző ugyan különbséget tesz jogi munkavégzési helyzetek és munkavégzési tárgyú jogviszonyok között – nagyon helyesen; ugyanakkor a munkavégzési tárgyú jogviszonyok rendszerében nevesíti a különböző kategóriájú munkaviszonyt, a vállalkozási jogviszonyt, a megbízási jogviszonyt, a gazdasági társaságban tagi minőségben való munkavégzést (mellékszolgáltatást). Megjegyzem, ide tartozik még a szövetkezeti tag munkavégzést jelentő személyes közreműködése is. A munkavégzési jogi helyzetek – nézetem szerint – azonban nem szinonim fogalom a munkavégzési tárgyú jogviszonyokkal; gondolok pl. a családjogi jogviszonyokra. Ettől függetlenül a munkavégzési tárgyú jogviszonyok gyűjtőfogalmának elméleti összegezése elősegítette a közreműködés jogi fogalmával kapcsolatos elemzést. A közreműködés ugyanis a személyi társulásoknál pontosan olyan heterogén elemekből összegyűrt fogalom, mint a munkavégzési tárgyú jogviszony. Azzal a különbözőséggel, hogy közreműködés címmel egy jogviszony keretében (a tagsági jogviszonyban) a két alany (szövetkezet és tagja) között jöhetnek létre autonóm jogi helyzetek. A személyi társulásként aposztrofált szövetkezetben a történelem során sokszor módosult a közreműködés fogalma, annak jogi szabályozása, és még jelenleg is léteznek jogalkotási, jogalkalmazási fehér foltok. Ebben a rövid tanulmányban ezeket szeretném feltérképezni, sorba véve a változás szakaszait is.

I. A közreműködés változó értelmezése

I. A XVIII. század végén, a XIX. század elején jelent meg az a gondolat, hogy „amíg a részvénytársaságban a tőkések egyesülnek nyereségvágyuk kielégítésére, addig a szövetkezetekben az egyenkénti küzdelemre gyenge, izoláltan álló erők egyesülnek” egymás segítésére és védelmére.⁴ Másképpen fogalmazva, „a szövetkezet az egyszerű, tiszta cseregazdaság egy magasabb rendű képződménye”, amelyben több személy egyesül avégett, hogy valamely szükséglete kielégítését közös erővel tegye lehetővé.⁵ Ezeknek a gondolatoknak a törvényi keretét az 1875:XXXVII. tc. adta meg. A személyi jelleget pedig a kereskedelmi törvénnyel szemben, amelyik az alapszabályra bízta pl. a tagok szavazati jogainak mikéntjét, a gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló 1898:XXIII. tc. 26. §-a domborította ki, kimondván: bizonyos feltételek mellett a közgyűlésen minden tagnak egy szavazata van.

³ ÚJVÁRI JÓZSEF: *Munkajogi előadások*. Kéziratot jegyzet. SzTE ÁJK Könyvtár 2000.

⁴ GALOVITS ZOLTÁN: *A magyar szövetkezeti jog*. Grill Károly Cs. És Kir. Udvari Könyvkereskedése Bp. 1901. 1–270. p.

⁵ DÁNIEL ARNOLD: *Föld és társadalom*. Athénum Rt. Bp. 1911. 176. p.

2. A következő ötven esztendőben, különösen az 1920–1930-as években két ellentétes szemlélet ütközött össze. Az egyik kétségbe vonta, hogy a szövetkezetek kereskedelmi társaságok, tartva attól, az egy törvényben nyert jogi rendezés a szövetkezeteket túlságosan „elkalmárosítja”. A másik azt vallotta: a szövetkezetek és a többi kereskedelmi társaságok egymást kiegészítik. E szemlélet képviselői úgy vélték, hogy azok a lényeges tulajdonságok, amelyek a szövetkezetek célját és szerkezetét a többi kereskedelmi társaságtól megkülönböztetik, elég erősek ahhoz, hogy elejét vegyék a szövetkezetek „minden elfoglalásának”. Ugyanakkor az együzt szabályozás egyik híve a Kuncz Ödön féle törvénytervezettel kapcsolatban 1928-ban a szövetkezet-fogalom meghatározásának elemzésénél kategórikusan hangsúlyozta: az a megfogalmazás, mely szerint a szövetkezet „tagjai a társaság céljához a vagyoni szolgáltatásokon kívül a vállalatban való közreműködéssel vagy annak igénybevételével is hozzájárulnak;” „ezen körülírás” – ahogyan kifejti – a szövetkezeteknek egyik leglényegesebb ismérvét foglalja magában”, miért is nemcsak helyénvaló, hanem szükséges, hogy ez a magyar szövetkezet fogalom meghatározásába felvétessék, „s mi nagyon örülnénk, hogy ha ez a magyar törvényben történnék meg először.”⁶

Mintegy összefoglalóként Kuncz Ödön 1930-ban megtartott előadásában fogalmazta meg a mai modern időben is létező félreérthetőség esszenciáját, vagyis: ... „a szövetkezet és a részvénytársaság közötti legmeghatározóbb gazdasági és jogi különbség éppen abban áll, hogy amíg a részvényes kötelezettsége és hozzájárulása teljesen kimerül a tőkeszolgáltatásban, addig a szövetkezeti tag legfontosabb kötelessége nem a betétszolgáltatás (az üzletrész-befizetés), hanem a vállalatban való személyes és aktív közreműködés”; és most következik a félreértésre oly alkalmas kitétel, nevezetesen: „így a nyereségfelosztásnál ennek a közreműködésnek honorálásáról kell elsősorban gondoskodni”. Ezt a javaslatát viszont nem jegyeztük meg: ugyanakkor e gondoskodásra sokkal inkább alkalmas a szövetkezet sajátos viszonyával számoló alapszabály, mint a valamennyi szövetkezetre egyaránt kiterjedő törvényi szabályozás.⁷

Csak érdekességként említem, még 1940-ben is felszínre került a szövetkezeti jog reformja, amikor is ismételten leszögezték: a részvénytársaság nyereségre alakul a szövetkezet pedig altruista vállalkozási forma. „Az előbbinél a tőkén, az utóbbinál a tagok közreműködésén van a hangsúly”. Ugyanakkor újból jelezték: „A szövetkezet igen nagy részben szociálpolitikai jellegű intézmény is.”⁸ (Lásd a mai szociális gazdaságokra vonatkozó igényt.)

⁶ DÖMÖTÖR LÁSZLÓ: *Jogvélemény a Kuncz-féle törvénytervezet szövetkezeti részéről*. A szerző ezt a jogvéleményt a „Hangya” megbízásából szerkesztette és ezt a „Hangya” terjesztette fel a kormányhoz. Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó R.T. Bp. 1928. 3. p.

⁷ KUNCZ ÖDÖN: *A szövetkezeti jognak időszerű kérdései*. Centrum Kiadó Vállalat Rt. Bp. 1930. 1–22. p.

⁸ Szemle, Antal István igazságügyi államtitkár képviselőházi Beszédéből. *Gazdasági Jog*, 1940. 1. sz. 33. p.

A szövetkezeti tagok közreműködésének fogalmi lényegét a korabeli tanulmányok jól összefoglalták. A személyi és vagyoni közreműködés gyűjtőfogalmaként megjelenő tagi közreműködés mégis elsősorban a személyes momentumot fejezi ki. Mindegy, hogy produktív, biztosító vagy disztributív (klasszikus) fajta-csoportosításról van e szó, mindegyik szövetkezeti fajtánál alapvető tétel: az egyén szükségleteinek kielégítése „az önvédelem, az önfenntartás és az önszegély”. Más megközelítésben: a közreműködés kifejezi a szövetkezet és tagja közötti kapcsolatot is, amelyben tehát domináns elem a személy, még akkor is, ha pl. hitelszövetkezet az egyik alany, mivel annak feladata: „tagjai gazdasági jólétének előmozdítása”, hitelszükségleteinek kedvező feltételek melletti kielégítése.⁹

Az azonban elgondolkodtató, vajon maga a közreműködés szóhasználata nem vezetett-e tévútra abban az időben, amikor a tagsági jogviszony tartalmában megjelent a rendszeres munkavégzés kötelezettsége, s így a sokjelentésű fogalom¹⁰ – amely kezdetben a szövetkezés eszmeiségét és sajátosságát volt hivatva hangsúlyozni – nem vált-e szűklátókörű prakticista kifejezéssé, amelyet jól lehetett (lehet) különbözőképpen értelmezni és variálni – de erre a kérdésre még vissza kell térnem.

3. Nem többszöri, hanem sokszori nekifutás után végre megszületett a valóban általános és átfogó szövetkezeti törvény (1947:XI. tc.). A magyar Jogászegylet 1947 szeptemberében és októberében an kéton dolgozta fel a törvényt. Kuncz Ödön „Az új szövetkezeti jog alapelvei” címmel tartott előadást, amelyben valamennyi szövetkezeti fajtában megtalálható közös vonásokat négy pontban foglalta össze. Ezekből – a téma szempontjából – kettőt kell kiemelnem: mindenekelőtt a közös részvétel gondolatát, „amely gyakorlatilag abban nyilvánul meg, hogy a tagok közreműködnek a vállalatban vagy legalábbis igénybe veszik azt.” Illetőleg a másik gondolatot, melynek lényege: „A munkának és az embernek előtérbe állítása a tőke és a haszon rovására.”¹¹

Meggyőződésem, az első általános és átfogó szövetkezeti törvény a fogalomalkotásban és a tagok köteletségének törvényi jelzésében ma is pontos és korszerű. Nevezetesen: a tagok személyes közreműködésükkel, vagy a szövetkezet igénybevételével, valamint vagyoni szolgáltatással vesznek részt a társaságban (itt még a szövetkezet sui generis társaság), továbbá „a szövetkezeti tag a szövetkezetbe való belépéssel különösen arra kötelezi magát, hogy a szövetkezet munkájában a szövetkezet tárgyához képest
termeléssel,

⁹ GALOVITS: i. m. 45. p.

¹⁰ A közreműködés asszisztenciát, segédletet, részvételt, segítséget, segédkezést, elősegítést, kooperációt, együttműködést, támogatást, gyámolítást, összmunkát, összjátékot jelent. Magyar Szóincstár. Tinta Könyvkiadó. Bp. 2001. 497. p.

¹¹ KUNCZ ÖDÖN: *Az új szövetkezeti jog alapelvei*. Magyar Jogászegylet 1948. évf. 1–2. szám 33–43. p.

értékesítéssel,
fogyasztással
vagy egyéb tevékenységgel
rész vesz, a jegyzett üzletrész névértékét befizeti, ...¹²

Vajon lehetséges-e ennél jobban megfogalmazni, körülírni a személyes közreműködés lényegét, a személyre vonatkozó motivációkat anélkül, hogy a különböző jogterületek és azok jogi szabályozásának harmonizálásáról vagy konfliktushelyzetéről, a félreértésekről, szűk gyakorlati praktícizmusról akár csak egy gondolat is felvillanna. A lényegét csak az emberek tudják gondatlanul vagy szándékosan (gyanítom, itt játszik be a politika) összekuszálni. (Ez majd 1949 után következik be.)

A leghatározottabb, egyben legtalálóbb megközelítés az új törvénnyel kapcsolatos ankéton hangzott el: „A kölcsönösség egy speciális szövetkezeti fogalom, amelynek tartalmát szavakba fogalmazni igen nehéz volna. Jelenti – talán – annak alapvető elvnek gyakorlati alkalmazását, hogy: mindenki egyért s egy mindenkiért; jelenti a szövetkezeti tagnak azt a tudatos közreműködését a szövetkezet munkájában, hogy ezen keresztül nemcsak egyéni érdekeit, hanem a közösség érdekeit is szolgálja; jelenti azt, ami különös ízt és zamatot ad a szövetkezetnek; jelenti azt, ami a szövetkezetet szövetkezetté teszi”.¹³ A szép szavak elszálltak. Az elkésett s már-már halva született modern, európai szintű törvény romjai maguk alá temették a klasszikus szövetkezeti intézményeket is. Egy gyökeresen új koncepció viszont a szövetkezetet is már csak eszközként használta fel az új szellem születéséhez, az új tulajdonosi használati viszonyok kiépítéséhez.

4. A tagsági közreműködés további (1949–1989), negyvenéves szabályozásának alapkérdései rendkívül leegyszerűsödtek; a szövetkezeti tag vállalkozói pozíciója elsatnyult, a közreműködésből előbb alárendeltséget jelentő munkaviszony, később megfoghatatlan „tulajdonosi, munkavállalói” viszony lett. A szövetkezeti tag olyan formális tulajdonossá vált, aki az általa létrehozott jogi személy megszűnése esetén sem juthatott a saját tulajdonosi részéhez. Az oszthatatlan tulajdonból pedig oszthatatlan tulajdon lett. (Mindezeknek a „fejleményeknek” a részletes elemzése – nézetem szerint – külön téma.) Azt azonban el kell ismerni, ez a korszak nem volt egységes; a magyar változás (fejlődés) azért pozitív előjelű sinus görbe mozgást végzett. A kezdeti sötét szakaszt követően előbb egy liberális folyamatnak lehetünk tanúi (1968), majd retrográd mozgás következett be, végül, az 1980-as évektől ismét erősödött a szövetkezeti jelleg, a tag tulajdonosi pozíciója, így ismét bővült a tagi közre-

¹² Az 1947:XI.tv. 1. és 26. §-a.

¹³ FÜLÖP KÁLMÁN: A szövetkezeti törvény néhány vitás kérdése. *Jogászegyleti Szemle*. Magyar Jogászegylet 1948. évf. 1–2.sz. 105. p.

működés köre, felerősödtek a belső vállalkozások. A munkajogi szabályok azonban rátelepedtek a belső (tagsági) viszonyra.

A jogi szabályozás szempontjából ekkor jegyeztem meg: „Szemérmesek is vagyunk, a belső vállalkozásokat, a munkaidőn és munkakörön kívül végzett munkát, az átalánymunkát, a részes munkavállalást, a részesművelést, a háziipari munkát, a belső gazdasági munkaközösségi munkát a munkajog által varrott meglehetősen bő köntösbe öltöztetjük a szalonképesség kedvéért. A gyakorlat az ilyen erőlködésre, a konok, ma már konzervatívnak mondható szabályozásra rácafol; lépten-nyomon grimaszt vág, amelyik nem egyéb, mint a szükség és a jámbor óhaj közötti tétovázás okozta kínos mosoly.”¹⁴

Ezek a gondolatok az 1980-as évek közepén születtek és nemcsak a mezőgazdasági szférára vonatkoztak, hanem – ahogyan akkor említettem – „a kereskedelemben és a szolgáltatásban is tovább lehetne bővíteni a tagsági vállalkozást, ki lehetne iktatni a nagyobb megkötöttséget tartalmazó munkajogi szabályozást. Bizonyos, hogy az állampolgári és az szövetkezeti tulajdon összekapcsolására, a tevékenység eredményességére, a munka intenzitására pozitív hatna a szövetkezeti tag anyagi- és munkaerejének együtt jelentkezése”.¹⁵

II. A közreműködés szabályozása a hatályos törvényekben

1. A közreműködés értelmezésének vitája a rendszerváltozást követő jogszabályalkotások során is tovább élt. Tudvalévő, a szövetkezeti jogi és a munkajogi törvény ugyanazon évben (1992-ben) született, s az előkészületek során a tárgyi hatályról vita alakult ki. A klasszikus tagi közreműködés, más előjelben ugyan, de ismét a munkavégzés szabályai hogyanjának kérdésében csúcsosodott ki.

Elgondolkodtató, vajon mind a mai napig miért nem vizsgálták meg, behatóbban miért nem szabályozták egyértelműen a „személyes közreműködés” fogalmát és intézményét. A szakirodalomban a figyelemre méltó tanulmányok is elsősorban a személyes közreműködés munkavégzési megnyilvánulásait és kategóriáit taglalták, de az összefüggéseket nem tárták fel. Igaz, már 1993-ban olvasható volt olyan jelzés, mely szerint az 1992. évi I. tv. (Sztv.) szabályozása kicsit sommás, mert az átmeneti esetekre nincs tekintettel? Ezen túlmenően a tagi munkaviszony általános, más társaságokra is kiható rendezése viszont kimaradt, ugyanis az 1992. évi XXII. tv. (Mt.) a tagi munkaviszonyról sehol sem beszél. Ezt követően a szerző „a tagok munka jellegű személyes közreműködéséről” szól.¹⁶

¹⁴ VERES JÓZSEF: *A szövetkezeti jogi alapintézmények de lege lata és de lege ferenda*. MJSz. Kiadványa Bp. 1985. 60. p.

¹⁵ VERES JÓZSEF: *Gondolatok a szövetkezeti jogi szabályozásról. Szövetkezeti Ipar*, XXII. évfolyam 1985. 3. sz. 8. p.

¹⁶ PRUGBERGER TAMÁS: *Vállalkozási és megbízás jellegű munkaviszonyok. Jogtudományi Közlöny*. 1993. 11–12. sz. 422–429. p.

1996-ban a szerző ismét visszatért a személyes közreműködés kérdésére. Az ugyan merész (legalábbis félreérthető) állítás volt, hogy a tagok kötelezettségei között szerepel: „a szövetkezet vagyonának védelme és szükség esetén személyes közreműködéssel történő gyarapítása”. A tag alapvető kötelezettségei között ugyanis ilyen kitétel nem szerepel (46. §), de ezzel a megállapítással egyet lehet érteni, nevezetesen: „szerencsésebb lenne a személyes közreműködés tekintetében arra utalni, hogy az a szövetkezet és a tag kölcsönös megegyezése útján jön létre”.¹⁷

Furcsa módon, hivatalból csak az Szvt. megjelenését követő negyedik évben kezdenek aggályoskodni a személyes közreműködés értelmezéséről, annak ellenére, hogy a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. tv. 167. § (1) bekezdése szerint a kft tagjai törzsbetétjük szolgáltatásán kívül egyéb vagyoni értékű szolgáltatás (mellékszolgáltatás) teljesítésére is vállalhatnak kötelezettséget. 1991-ben pedig (az Szvt-ét megelőző évben) a módosító tv. (1991:LXV. tv.) 22. §-a pontosan megfogalmazta a következőket: „A társasági szerződésnek tartalmaznia kell, hogy a tag a társaság részére szolgáltatott személyes közreműködést milyen jogviszony alapján (pl. munkaviszony, megbízási jogviszony) teljesíti, vagy mellékszolgáltatásként végzi, továbbá ezek ellenértékéről is rendelkezni kell.” A mellékszolgáltatásért (megj.: tehát a valós személyi közreműködés egyik formáját) „a tagot külön díjazás illeti meg, ezt a társaság mérlegében a társaság tartozásai között kell feltüntetni.”

A ma hatályos gazdasági társasági törvény (1997. évi CXLV. tv.) még világosabban és összefogottabban fogalmaz: „... A tagok általi – nem választott tisztségviselőként – személyes közreműködés is mellékszolgáltatásnak minősülhet, ha nem munkaviszonyon alapul. A mellékszolgáltatás teljesítésének feltételeit a társasági szerződésben kell szabályozni.” [131. § (1) bek.] Természetesen a mellékszolgáltatásért a tagot külön díjazás illeti meg.

E kitérő után visszatérnék a szabályozás következő szakaszára. Az új szövetkezeti törvény koncepciójáról szóló igazságügy-miniszteri előterjesztés 1996. év márciusi tervezetében olyan álláspont olvasható, amely szerint az új törvényben szét kell választani a tag tagsági jogviszonyához kapcsolódó személyes közreműködését a társasággal kötött azon szerződéseken alapuló tevékenységtől, amelyben a tag valóban munkavállalóként, illetőleg a társasággal mellérendelt viszonyban álló kívülálló személyként viselkedik. Folytatva, a személyes közreműködés törvényi preferálását az adózott eredmény felosztása során ehhez képest a jelenleginél (Szvt.) szűkebb körben indokolt fenntartani. Egyértelművé kell tenni, hogy az adózott eredményből való részesedés vonatkozásában a személyes közreműködésnek, illetve a személyes közreműködés előnyben részesítésének a vagyoni hozzájáruláshoz képest csak akkor lehet jogi jelentő-

---

¹⁷ PRUGBERGER TAMÁS: A magyar szövetkezeti jogi szabályozás alakulása, mai helyzete és megújításának kérdései. *Magyar Jog*, 1996. 2. sz. 82–90. p.

séget tulajdonítani, ha tag más jogcímen szolgáltatása ellentételezésére nem tarthat igényt (26. p.).

Mielőtt belebonyolódnék a két törvény (Gt, Sztv.) szövegének összehasonlító elemzésébe, s miután a személyes közreműködés és a munkaviszony összefüggéseivel kapcsolatos végzetesen téves értelmezést már szóvá tettem (az átfedéseket így sem tudtam kikerülni), s különben is most elsősorban a fogalom tisztázására szeretnék törekedni, lezárám az örökzöldnek tűnő vitát egy kérdésomagra adható reflexióval.¹⁸

1996 áprilisában ismét készült egy újabb szövetkezeti törvény szabályozási koncepció. Ez a tervezet a következő kérdésekre keresett választ:

- „indokolt-e a tag „alapvető kötelezettsége” keretében szabályozni a személyes közreműködést;
- helyes-e a személyes közreműködés fogalmát munkavégzésre irányuló jogviszonyként definiálni, szűkíteni;
- méltányos-e hogy a szövetkezet számára munkát végző tag tagsági és munkaviszony jellegű jogviszonyának léte kölcsönösen függ(het) a másik jogviszonytól?” (45. p.)

2. Lakonikusan rövid válaszok: nem indokolt, nem helyes, nem méltányos. Az autentikus választ a hosszú vajúdas után megszületett „új szövetkezetekről” szóló 2000:CILI. tv.-től is várni lehetett, de sem a közreműködést nem tette gazdagabbá, teljesebbé, sem a személyes közreműködést egyértelműbbé. Ezzel szemben bevezette a régi/új gazdasági együttműködés kategóriáját, s változatlanul homályba hagyta a személyes közreműködés fogalmát.

Már említettem, az együttműködés és a közreműködés a magyar nyelvben szinonim fogalomnak tűnik, bár a gyakorlati szóhasználat során az együttműködés a két önálló, egyenrangú felek közötti kapcsolatot, míg a közreműködés az egyik fél dominánsabb pozícióját teszi hangsúlyosabbá.

Adott esetben a törvényalkotó elsősorban a mellérendeltséget sugalló együttműködést kívánta hangsúlyozni, szemben a közreműködő „gyengébb fél” rászorultsági pozíciójával. Erre utal az a tétel is, mely szerint a szövetkezet üzletszerű gazdasági tevékenységéből származó, adózás utáni eredményét a közgyűlés döntése után a tagokkal folytatott gazdasági együttműködésének arányában kell szétosztani [58. § (2) bek.]. Emellett azonban figyelembe kell venni a „személyes közreműködés költségeit is (gondolom); de mi van pl. a pénzügyeti, a fogasztási stb. szövetkezetekkel.

Változatlanul dodonai szövegnek érzem, hogy a szövetkezeti tag személyes közreműködéssel, illetve egyéb vagyoni értékű szolgáltatás teljesítésével vesz részt a szövetkezet üzletszerű gazdasági tevékenységében [52. § 2) pont]. Azt viszont már tényleg nem értem, vajon a szövetkezeti alapszabály a személyes

¹⁸ VERES JÓZSEF: A mezőgazdasági munka jogi szabályozása. *Acta Jur. et Pol.* Tomus XLIX. Fasc. 48. 709–718. p.

közreműködés „egyéb módjaként” munkavégzési kötelezettséget is előírhat [59. § (1) bek.]. Nem arról van itt szó, a törvény lehetővé teszi az alapszabály számára, hogy a tagsági viszony tartalmi elemeként kezelje a munkavégzést; csak-hogy a másik oldalon (a szövetkezetnél) is jelezni kell a foglalkoztatási kötelezettséget.

Kérdéses az is, ha a szövetkezet alapszabálya – ahogyan említettem már – személyes közreműködés egyéb módjaként munkavégzési kötelezettséget is előír, miért szükséges megjegyezni: „Ha a tag a szövetkezet részére munkát végez, a szövetkezet a taggal munkaszerződést köt” [59. § (2) bek.].

A félreérthető és félreértett hagyományok tovább élnek. A hosszadalmas fejtegetés helyett legyen szabad példával megvilágítani a félreérthető/félreértett hagyomány lényegét: ha én egy takarékszövetkezeti tag vagyok és a szövetkezetben munkát szeretnék végezni – a szövetkezeti fajta jellegéből adódóan – a munkavégzésem joga (kötelezettsége) a tagsági viszony tartalmában nem szerepel, így logikus az egymás mellett megjelenő két önálló (munka- és tagsági) jogviszony. Az már általában fölösleges, de elképzelhető komplikációt jelenthet, ha az egyik jogviszonyt (munkajogit), függő jogviszonyként kezelem, s létét a tagsági jogviszonyhoz kötöm.

Ezzel szemben pl. a közösen gazdálkodó szövetkezet tagsági jogviszonyának tartalmába nemcsak belefér, de bele is illik a tag munkavégzési joga és kötelezettsége, amelyet az alapszabályban deklarálni lehet; ezért abban nem az elvont „személyes közreműködés” manifesztálódik, hanem csak a tagsági jogviszony tartalmában nevesített munkavégzés.

Ezt a nevesített munkavégzést lehet konkretizálni egy megállapodásban (ha valakinek ez tetszik), szerződésben, amiben természetesen megjelenik a szövetkezet nevesített jogai és kötelezettségei is. Így állhat elő a következő helyzet: a szövetkezeti tag munkavégzését rögzítő és taglaló megállapodás (szerződés) a tagsági viszonyhoz képest hamarabb is megszűnhet, de nem, élheti túl – mint jogviszony tartalom – az alapjogviszonyt.

Az elmondottakhoz kapcsolódóan már a nonszensz szintjét közelíti meg a következő tétel: „A szövetkezeti tag tagsági viszonyának vagy munkaviszonyának megszűnése a másik jogviszonyra nincs kihatással” [59. § (2) bek.]. Az természetesen igaz, a tag tagsági viszonya független a szövetkezetével létesített munka-, vállalkozási, megbízási stb. jogviszonyától. Azt azonban kimondani, hogy a két jogviszony egymásra nincs kihatással, még ha csak a megszűnést is jelzem, a szerződő felek jogainak csorbítását jelenti. A két vagy több jogviszony egymásmellettségét függetlenségük jelenti; a hatások már a szerződő felek szubjektív megítélésében nyilvánulhatnak meg.

A második szövetkezeti törvény a gazdasági együttműködés érdekében szükségesnek tartotta, hogy a teljesítendő feladatokat, vállalásokat, valamint az igénybevett szolgáltatásokat – az alapszabály keretei között – tagsági megállapodás (nem szerződés?) szabályozza [57. § (3) bek.]. Ebben a relációban is meg

lehetne kérdezni: vajon itt miért nem jeleníti meg a törvény a független, párhuzamos jogviszonyok szimbiózisának lehetőségét?

A tétel levezetése most is kézenfekvő. A személyes közreműködés elvi keretében itt már in concreto a szövetkezet és a tag gazdasága közötti együttműködés a vállalkozási kapcsolatban (operis) jelenik meg, amelyet valóban nem lehet sem az általános tagsági viszony tartalmában, sem csak az alapszabályi tartalomban kifejezni.

Ez a belső megoldás is – hasonlóan a munka-megállapodáshoz – konkretizált tagsági viszony-tartalom, nem sui generis vállalkozási jogviszony (de egyenlő értékű, vagy talán színesebb is), ami szintén egyes szövetkezeti fajtáknak (modelleknek pl. termékértékesítő, „termékpályás stb.”) kitűnően megfelelnek. Csak érdekességként említem, itt is két típusú vállalkozói jogviszony létezhet paralel (egy tagi, egy állampolgári), de ennek mi értelme lenne, különösen akkor, ha a tagi pozíció jobb kondíciót biztosít, mint a piaci mozgástól függő kapcsolat; és ezzel a módszerrel sorba lehet venni, „aprópénzre” lehet váltani a személyes közreműködés összes megnyilvánulási formáját.

A két hatályos szövetkezeti törvény nemhogy a közreműködési jogosultságokat és kötelezettségeket nem tudta összehangoltabbá tenni, hanem a szövetkezetek zavartalan működését, fejlődését elősegítő alapvető rendelkezéseket is úgy össze tudta kuszálni, hogy abban az ellentmondó jogi szabályozás tárgya, a jogi személyiséggel rendelkező személyi társulás (magyarul: a szövetkezet is) kárvallottá vált. Ezt a csorbát az új szövetkezetekről szóló 2000. évi CXLI. tv. módosítását kimondó 2003. évi CV. tv. sem tudta/tudja kiküszöbölni, de bízom a törvényi ígéletben és 2005. év végéig „törvényt kell alkotni az egységes szövetkezeti szabályozás érdekében” [3. § (2) bek.].

III. A közreműködés tárgyú jogviszony de lege ferenda

1. A második hatályos szövetkezeti törvény megjelenését követően két év elteltével, 2002-ben az Országos Szövetkezeti Tanács megbízásából ismét készült szövetkezeti törvénytervezet (Szép György által fémjelezve). Azóta is folynak a viták mind koncepcionális, mind strukturális szempontból.

Görcsösnek tűnik a szövetkezet fogalmában megjelenő „személyes közreműködés és vagyoni hozzájárulás” szóhasználatához való ragaszkodás. Ismét visszatekintve a szövetkezetek törvényi rendezéséhez, valamit észre kell vennünk. 1947-ben az akkori társadalmi és politikai közegben hangsúlyozni kellett a kisgazdasági egyedek létét, az egyéni és a közös gazdaság összehangolt érdekeit. Ezek alapja: a kisgazdaságok és szövetkezetek együttműködése, a vagyoni szolgáltatás, a személyes közreműködés.

Huszonnégy év elteltével az engedélyezett lélegzetvétel kifejezéseként jelent meg 1971-ben ismét a dolgozói és tulajdonosi kettős pozíciót sejtető személyes és vagyoni közreműködés hangsúlyos deklarációja. Ez így jó lett volna, ha a

„közösség” nem a szövetkezeti (csoport) oszthatatlan tulajdon alapján működő jogi személy.

Most már „csak” huszonegy évre volt szükség, s megszületett az új szellemű törvény (1992), de fogalmában nem tudott elszakadni a személyes közreműködés és vagyoni hozzájárulás sztereotípiájától, természetesen az alap már az osztható magántulajdonra épülő, a tagok érdekeit szolgáló vállalkozási és más tevékenységet folytató jogi személyként működő „közösség”. (Ettől a rossz remineszcenciákat ébresztő kifejezéstől nem tudtunk elszakadni.)

Majd ismét nyolc évnek kellett elteltie a ló másik oldalára való áteséshez, amikor is 2000-ben a fogalom sterilizálása túl egyoldalúvá tette a jogi személyiségű „gazdálkodó szervezetet”, csak a tagok gazdálkodására és szükségleteik kielégítésére koncentrálna.

Kitekintve az EU tagállamainak törvényi szabályozásaira, látnunk kell, hogy a szövetkezet fogalmában a közreműködés nem, vagy csak elvétve szerepel. A jogosultságok és kötelezettségek említésénél már jelentkezik az együttműködés, közreműködés – mint lehetőség. Számomra legkifejezőbb a svéd törvényi megfogalmazás. E szerint a szövetkezetnek gondoskodnia kell a tagok gazdasági érdekeinek érvényesítéséről, ezt kell szolgálnia annak a gazdasági tevékenységnek, amelyben a tagok is részt vesznek. Vagy pl. az osztrák álláspont szerint a szövetkezet tevékenysége elsősorban tagjai foglalkoztatásának ösztönzésére, illetve a tagok gazdasági érdekeinek védelmére irányulnak. Talán még egy hivatkozás: a német szövetkezeti törvény szerint a szövetkezet célja, hogy a tagok közös tevékenységével segítse elő a tagok gazdasági érdekeinek érvényesítését, vagy tegye hatékonyabbá a tagok tevékenységét.

Lehetne tovább sorolni a különböző szóhasználatú, de lényegét tekintve megközelítően azonos igényeket, követelményeket. Nézetem szerint az új szövetkezeti törvény fogalmának azt a kapcsolatot kell kifejezni, amelynek alapja – szemben a tőketársulással – a domináns helyet elfoglaló személyi társulás. E tekintetben már többször hivatkoztam Nizsalovszky akadémikusra. Most megismétlem: a szövetkezetek a társaságok sorában „az egyetlen kollektívisztikusan szervezett személyegyesülés”.¹⁹ Sajnos a társaságok köréből kiestek a szövetkezetek; azóta sem találták meg helyüket, így a „közösség” és a „gazdálkodó szervezet” címszó alatt bolyonganak a törvényi rendezés útvesztőjében, de a szövetkezetek jogi minősítése valóban külön téma.²⁰

Abban az esetben, ha a hagyományokat tiszteletbe tartjuk, és az összes kritériumot megpróbáljuk összegyűjteni; a következőket lehet mondani: a szövetkezet az autonómia és az önszegély elve alapján jogi személyként működő, változó létszámú- és tőkés személyi és gazdasági társulás, amely önkéntesen létrehozott és demokratikusan irányított, a tagok vagyoni hozzájárulására és köz-

¹⁹ NIZSALOVSZKY ENDRE: A szövetkezet szervei. *Jogászegyleti Szemle*, 1948. évf. 1–2.sz. 63. p.

²⁰ VERES JÓZSEF: A szövetkezet jogi minősítése. *Szövetkezés*, 2002. évi 1–2. sz. 55–70. p.

remüködésére épülő vállalkozással tagjai gazdasági, társadalmi és szociális-kulturális szükségleteinek megvalósítását segíti elő.

2. Feladat tehát választ keresni arra a kérdésre, vajon szinonim, vagy csak a részként az egészhez igazodó fogalom-e a közreműködési jogviszony a tagsági jogviszonyhoz képest. Amennyiben a közreműködési jogviszonyt eszmei tartalom kifejeződéseként fogjuk fel, amely a személyi társulást hivatott általános feltételként kifejezni, a két jogviszony valóban szinonim fogalom. Amennyiben az elvont tagsági jogviszonyt olyan komplex jogviszonynak tekintjük, amelyben a tartalmi elemeket csoportosítani lehet, azaz a jogok és kötelezettségek – osztályozás szerint – lehetnek: vagyoni, vezetési (önkormányzati), közreműködési, felelősségi, szociális ellátási kategóriába tartozók, úgy hangsúlyosabbá válik az egész és a rész viszonyának összefüggései.

Ami a jogi szabályozást illeti, elsősorban a hangsúlyeltolódásokból eredő félreértések az említett relációban jelentkeznek. Ugyanis a szövetkezeti fajták rendkívül színes formákat (modelleket) produkálnak, így a jogviszonyelemek kaleidoszkóp módjára igen változó képet mutatnak jelentőségük és összefüggéseik szempontjából.

Egy elemcsoportot kiemelve, a tagsági jogviszony tartalmában jól elkülöníthető a közreműködés joga és kötelezettsége, de ez a csoport is – ahogyan már említettem – gyűjtőfogalom, amelyeknek kettős jelzése van. Az egyik: tartalmi elemcsoport, a másik az, hogy konkretizálásához nélkülözhetetlen két törvény, a Polgári Törvénykönyv és a Munka Törvénykönyve. Tudniillik mindkét félnek, csak így lehet a teljes értékű törvényi biztonságot megteremteni (munkavégzésre, vállalkozásra, megbízásra, hitelezésre, szolgáltatásra stb.).

Ez az a tartalmi csoport, amelyben a „személyes közreműködés” túlzottan hangsúlyossá vált és az általam tévesnek ítélt szemlélet következtében az alanyi jogokat és kötelezettségeket tartalmazó szabályozás – óvatosságból – teljes egészében átkerült a „külső” kapcsolatot kifejező jogszabályok foglalatába (pl. munkaszerződésbe), mondván: a személyes közreműködés csak lehetőség és jogosultság, de nem kötelezettség, ami természetes, s az alapkoncepción mit sem változtat.

Vannak azonban olyan szövetkezetek, amelyekben a tagok magángazdasága és a szövetkezet közötti vállalkozói megállapodás (szerződés) nélkül a szövetkezet létezése értelmetlen lenne. Az utóbbi időben jól működő és fejlődő termékértékesítő (termékpályás) szövetkezetek létalapja a tagi vállalkozás, mivel a szövetkezeti piacszerzés és értékesítés e nélkül elképzelhetetlen. Nagyon találó a termékpályás szövetkezeteket értékelő egyik álláspont, e szerint: ez a szövetkezeti forma „nem termelőszövetkezet, nem munkaszövetkezet, nem vállalat,

nem is érdekvédelmi testület, hanem független gazdálkodók demokratikus együttműködése piaci helyzetük erősítésére”.²¹

A kötelezettség még plasztikusabban jelenik meg a termelői csoportként elismert szövetkezetben, amikor is a létesítő okiratnak már tartalmaznia kell a tagok kötelezettségvállalását arra, hogy „az értékesítésre a termelői csoporttal szerződést kötnek” és betartják a keret által meghatározott termelési és környezetvédelmi szabályokat. Sőt a szigor odáig terjed, hogy a tagoknak „az állami elismerés tárgyát képező árutermelésük száz százalékát a termelői csoporton keresztül” kell forgalmazniuk. Közvetlenül a fogyasztók számára való értékesíthetőség pedig csak az árutermelést létesítő okiratban meghatározott részre (legfeljebb 25 %-ra) terjedhet.²²

Felesleges lenne belebonyolódni „a munkavégzési kötelezettséget magában foglaló szövetkezeti tagsági viszonyba”, és abba, hogy azt vajon miért kell „munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonynak” tekinteni (akkor már a munkavégzés tárgyú jogviszony inkább kifejezőbb), ha egyértelműen kimondom, amennyiben a tagsági jogviszony tartalmában munkavégzési kötelezettség szerepel, azt belső megállapodásban kell konkretizálni, s amelyre – az alapszabályi rendelkezésekre figyelemmel – a munkajogi szabályok vonatkoznak, de az is a feleken múlik, hogy önálló munkajogviszonyt hoznak-e létre.

A most folyó törvényi előkészületek során is többször és többen hangsúlyozzák a személyes közreműködés elvének kimondását, de óva intenek kötelezővé tételétől, csak a lehetőséget ismerik el. Olyan igény is kifejezésre jut, hogy a törvény határozza meg a szövetkezet és a tagok közötti együttműködés formáit. Tiszteletre méltó igény, de a szövetkezetek által produkált együttműködési formákat, s azok mozgását csak generálisan lehet szabályozni, a részleteket pedig a születendő törvény különös részére, illetőleg az alapszabályokra kell bízni.

A kiinduló ponttól így jutottam el a végső pontig. A locatio conductio intézményétől való kiindulás ugyan csak hasonlat volt, és a régi mondás szerint – tudva lévő – minden hasonlat sántít – ez a hasonlat pedig mindkét lábára sánta; de ahogyan a római bérlet egységes fogalmában több össze nem tartozó, heterogén szerződés belefért, a közreműködés fogalmába úgy férnek bele a szintén heterogén és esetleg össze nem tartozó belső megállapodások egy szövetkezeten belül.

Összegezőképpen, ebben a rövid munkában a személyi társulásként működő jogi személy (a szövetkezet) és tagja közötti jogviszony tartalmában meglévő kölcsönös közreműködési jogoknak és kötelezettségeknek lényegét, s annak konkrét formáit igyekeztem összefoglalni. Próbáltam bemutatni, hogyan lehet a

---

²¹ GYÓRI ANDRÁS: Vidékfejlesztés – szövetkezés. *Magyar Mezőgazdaság*, 1998. október 7. 21. p.

²² A földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter 81/2004. (V. 4.) FVM rendelete a termelői csoportokról.

tagsági jogviszony tartalmában meglévő közreműködési lehetőségeket konkretizálni az alapjogviszony egységének megbontása nélkül. Nézetem szerint az egyedi megállapodásokkal állhat elő az a helyzet, hogy a munkajogi vagy a polgári jogi szabályok érvényesítésével történjék a sajátos belső kapcsolat egyediesítése.

A jelzett általános tételtől eltekintve – természetesen – a szövetkezet tagja szövetkezetével munkajogi vagy polgári jogi viszonyokat is létesíthet egyedi szerződésekkel, amelyek önálló léttel rendelkeznek; tehát még az esetleges függő helyzetük a tagsági jogviszonyukhoz is csak a két fél közötti megállapodáson alapulhat.

Meggyőződésem, nemcsak a tagsági jogviszony tartalmában meglévő közreműködési elemcsoportnak van lehetősége tiszta belső megállapodási rendszer kiépítésére, de a vagyoni kötelezettségek és jogosultságok tartalmi csoportjánál is pontosan ki kell dolgozni pl. a befektető tagok pozícióját, amelyet szintén csak belső megállapodással lehet rendezni: de bízom a közel hat évtized óta tartó felemás állapot megszüntetésében, amelyre a megszületendő új szövetkezeti törvény alkalmat biztosíthat.

JÓZSEF VERES

RECHTSVERHÄLTNIS MIT EINEM MITWIRKUNGSOBJEKT – MITGLIEDSCHAFTSVERHÄLTNIS

(Zusammenfassung)

Der Autor setzt sich in dieser kurzen Studie mit dem Wesen und den konkreten Formen der gegenseitigen Mitwirkungsrechte und –pflichten, die im Inhalt des zwischen der als Personenvereinigung funktionierenden Rechtsperson (Genossenschaft) und ihrem Mitglied bestehenden Rechts-verhältnisses zu finden sind – unter dem Titel eines Mitwirkungsverhältnisses auseinander.

Das als Mitwirkungsverhältnis qualifizierbare Mitgliedschaftsverhältnis wird erstens in seiner geschichtlichen Entwicklung schematisch dargelegt, dann werden die Thesen der geltenden rechtlichen Regelung aufgezählt und kritisch analysiert.

Schliesslich gibt der Autor de lege ferenda bezüglich der bevorstehenden neuen gesetzlichen Regelungen Vorschläge. Er sucht eine Antwort auf die Frage, wie die im Inhalt des Mitgliedschaftsverhältnisses vorhandenen Arbeits-, Unternehmer- und weitere Mitwirkungsmöglichkeiten in einer inneren Vereinbarung nominiert werden können.

Nach seiner Ansicht kann es mit den einzelnen Vereinbarungen zu einer Lage kommen, wo die Konkretisierung der eigenartigen inneren Beziehungen durch die Anwendung der arbeitsrechtlichen und zivilrechtlichen Regelungen durchgeführt werden soll.

Abgesehen von der angedeuteten allgemeinen These – selbstverständlich – kann das Mitglied der Genossenschaft mit seiner Genossenschaft arbeitsrechtliche, zivilrechtliche Rechtsverhältnisse mit einzelnen Verträgen errichten, die über eine selbstständige Existenz verfügen, also mit einem Mitgliedschaftsverhältnis kann sich noch auch ihre eventuelle abhängige Lage nur auf eine Vereinbarung zwischen den zwei Parteien beruhen.